

Биљана Косановић

Народна библиотека Србије, Београд

biljana@nb.rs

***DOISERBIA* – ИСКОРАК БИБЛИОТЕКАРА КА ИСТРАЖИВАЧИМА И ИЗДАВАЧИМА**

Сажетак

Почевши од 2005. године у Народној библиотеци Србије спроводи се програм интензивног укључивања научних часописа који излазе у Србији у међународне сервисе. *DOIserbia* представља једну од тих активности и односи се на креирање и депоновање метаподатака о чланцима у *CrossRef* систем. Додела *DOI*¹ бројева је у свету део издавачког процеса, али у малим научним земљама издавачи научних часописа нису професионални издавачи, већ су то професионална удружења или институције. Додатна особина научних издавача је да су увек недовољно финансирани и зато се није могло очекивати да они самостално прилагођавају и усвајају нове стандарде и технологије. С друге стране, библиотекарски се баве метаподацима и у обавези су да прате нове сервисе. То су све били разлози који су нас определили за развој овог сервиса.

У раду је приказано:

1. величине колекција (часописа, чланака),
2. број разрешења и линкова ка депонованим чланцима,
3. имплементација *OnLine-First* опције,
4. мерљиво повећање утицаја часописа,
5. повезаност депонованих чланака са цитирајућим изворима.

Како је један од услова био да су сви радови у отвореном приступу, то је наша обавеза била да се односи правно регулишу, али и да се обезбеде усло-

---

¹ DOI – Digital Object Identifier – Дигитални индетификатор објекта.

ви за *OAI-PMH*. На тај начин је омогућено да су метаподаци о депонованим чланцима доступни и кроз *DOAJ*, али и кроз *TEL* и *Europeana*-у.

Пројекат *DOISerbia* је и међународно препознат по својој успешности, а искуства стечена у раду су подељена са многим колегама у малим научним срединама.

Кључне речи: научна периодика, *DOI*, *Cross-Ref*, метаподаци, Отворен приступ

Увод

Издавање научних часописа у малим научним срединама има дугу традицију, али се значајно разликује од научног издаваштва какво спроводе велики светски препознати и познати издавачи као што су, на пример, *Springer*, *Elsevier*, *Wiley* и слични. Та разлика се пре свега односи на самог издавача, јер су у малим срединама то искључиво удружења (на пример, *Journal of the Serbian Chemical Society*), академске институције (на пример, *Анали Правног факултета у Београду*) или појединачна одељења појединих факултета (на пример, *Зограф*, издавач Филозофски факултет, Институт за историју уметности). Додатно, целокупан процес уређивања часописа се одвија на волонтерској основи, односно нико из уређивачких тимова није за своју активност адекватно новчано награђен. Скоро без изузетка, сви научни часописи у Србији почивају на државном субвенционисању, односно на (недовољној) финансијској подршци надлежних министарстава. Већина уредништава ни не очекује да од издавања часописа прави профит, али то истовремено изазива и недовољно улагање у технолошко прилагођавање стандардима који се убрзано развијају у е-издаваштву³.

Развој интернета је, с друге стране, омогућио и значајне промене у библиотекарству, посебно у приступу научним часописима. Истраживачка заједница је те промене радо прихватила, посебно зато што им је литературу до тада доступну само у папирној форми у библиотекама учинила стално онлајн доступном. Библиотекари у Србији су,

² OAI-PMH – Open Archives Initiative Protocol for Metadata Harvesting – Иницијатива отворених архива – протокол за харвестовање метаподатака.

³ Cliff Morgan “Metadata for STM journal publishers: a review of the current scene”, *Learned Publishing*, vol. 17, no.1 (2004): 31–37.

уз несебичну подршку министарства надлежног за науку, кроз програм КоБСОН,^{4,5} учинили и додатни напор, те је значајно проширена и листа наслова који се претплаћују.

***CrossRef* – заједничка организација издавача**

Велики издавачи су веома кориснички оријентисани, односно приморани су да стално унапређују своје услуге. Тиме они осигуравају свој опстанак, али и увећавају профит. Њихова циљна група је веома захтевна и технолошки напредна истраживачка заједница⁶. Када су издавачи све своје часописе већ учинили доступним на један клик, одлучили су да их међусобно повежу, односно да успоставе директне линкове између библиографских описа наведених у одељку литературе са примарним документима. Циљ је био јасан: олакшати и убрзати пут читаоца до чланка који он жели да прочита. То је био основ формирање *CrossRef-a*⁷, заједничке организације научних издавача којој је основни циљ унакрсно линковање. Свака чланица *CrossRef-a* је преузела обавезу да формира метаподатке о чланцима према важећем стандарду и да их редовно одржава.

Формирање *DOISerbia* сервиса

У Одељењу за научне информације Народне библиотеке Србије крајем 2004. године започето је испитивање могућности формирања метаподатака у складу са тада важећим *CrossRef* схемама. Након успешно тестираних модела, Народна библиотека Србије се обратила *CrossRef-у* с предлогом да се укључи у систем као равноправна

⁴ Биљана Косановић. „Координирана набавка иностраних научно-техничких информација у Србији – стање и перспективе“, *Инфотека*, год. 3, бр. 1–2 (2002): 55–63.

⁵ КоБСОН – Конзорцијум библиотека Србије за обједињену набавку – <http://kobson.pb.rs>.

⁶ Andy Tattersall. “How the web was won ... by some”, *Health Information & Libraries Journal*, vol. 28, no. (2011): 226–229.

⁷ CrossRef, *How do CrossRef DOIs work?* http://help.crossref.org/#how_do_dois_work, (преузето 22. 7. 2013)

чланица. Тада ни једна библиотека у свету није била чланица *CrossRef* а због тога је предлог Народне библиотеке Србије морао бити додатно образложен. Кроз неколико итерација са њиховим одељењем за техничку имплементацију, усаглашене су све процедуре. Народна библиотека Србије их је додатно уверила да ово може бити применљив модел и за остале земље сличне економске моћи попут Србије. Те године у систем је укључено пет наслова научних часописа који излазе у Србији. Сваке године додавана је по једна група нових часописа (Табела 1), чиме се и број чланака значајно увећавао.

Година	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	Укупно
Број часописа	5	+10	+11	+10	+10	+9	+5	+2	62
Број чланака	1779	1818	1961	1832	2035	2391	2640	2740	17.196
У <i>WoS</i>	4	4	11	16	19	19	20	22	22

Табела 1: Број новододатих часописа и чланака у *DOISerbia* и број часописа из Србије у *WoS (Web of Science)*

За сваки новододати часопис, *DOI* бројеви су додељивани почевши од 2002. године, чиме су ефекти били одмах видљиви. Додатно, цена је за старија годишта повољнија. Цена за један *DOI* број износи један амерички долар за садржаје објављене текуће и претходне године, а 0,17 америчких долара за сва ранија годишта. Тренутно је кроз портал www.DOISerbia.nb.rs доступно 62 наслова часописа и припадајућих 24.500 чланака у пуном тексту. Дневна посећеност је око 1.000 корисника.

Уређивање односа са издавачима

DOISerbia од почетка веома инсистира на отвореном приступу (*Open Access*), односно у систем су додавани само они часописи који су се сагласили да буду доступни на нивоу пуног текста, без надокнаде. Издавачи су на тај захтев позитивно реаговали. Сваке године организоване су презентације за уредништва новододатих часописа и том

приликом су сви упознавани са међусобним обавезама. Без изузетка, сва уредништва редовно и правремено достављају неопходне податке и сасвим су прихватили нов однос издавач-библиотека.

Приликом пријема часописа, уредништво је дужно да потпише нефинансијски уговор са Народном библиотеком Србије којим се уређују међусобни односи. То се посебно односи на ауторска права, јер се библиотеке морају залагати како за заштиту права својих корисника тако и аутора. Споменути уговор то решава кроз члан 3. који гласи:

Издавач ће Библиотеци редовно достављати дигиталне копије чланака из часописа у PDF формату које су идентичне објављеним чланцима, а Библиотека ће их објављивати и одржавати на својој интернет локацији, не ограничавајући право Издавача да их уступи и неком другом, односно да их и сам објављује на локацијама по сопственом избору.

Издавач ће као носилац ауторских права регулисати ауторска права са ауторима појединачних чланака.

Интернационализација часописа

Пребројиви резултати су постали видљиви у року од две године. Часописи који су већ били реферисани у *Web of Science (WoS)* увећали су свој импакт фактор⁸, а значајно је увећан и број часописа из Србије које је *Thomson* уврстио у своје базе (Табела 1). Тиме су ти часописи постали атрактивнији за објављивање и за иностране ауторе. Истичемо чињеницу да су сви часописи који су примљени у *WoS* прво били део система *DOISerbia*.

---

⁸ Aleksandra Popović, Sanja Antonić и Stela Filipi-Matutinović. "Rapid changes of Serbian scientific journals: Their quality, visibility and role in science locally and globally" У: *E-Science and Information Management*, Third International Symposium on Information Management in a Changing World, IMCW 2012, Ankara, Turkey, September 19–21, 2012. Proceedings, Series: Communications in Computer and Information Science, volume 317, Editors: Kurbanoglu, S., Al, U., Erdogan, P.L., Ucak, N. (Berlin, Heidelberg: Springer, 2012), 61–70.

Додатне функционалности

CrossRef стално унапређује своје услуге и сервисе, чиме се и пред чланице стално постављају нови изазови како да их технолошки савладају и примене. Претходних година портал *DOISerbia* је унапређен кроз додавање:

- Цитираности депонованих чланака – организација која креира метаподатке има могућност да прати цитираност депонованих чланака. Праћење се не односи само на број прикупљених цитата, већ и на директан линк ка свим цитирајућим радовима.
- *On-Line First* – додела *DOI* бројева чланцима који су завршили све предвиђене процедуре објављивања (рецензије, ревизије, техничко опремање и слично), али су у процесу „чекања“ или ради комплетирања свеске или због превеликог броја прихваћених радова. На овај начин, појединачни чланак је доступан одмах, а самим тим су и увећане шансе да буде прочитан и евентуално цитиран.
- Цитатни стилови – метаподатке о сваком депонованом чланку је могуће приказати у неколико најчешће коришћених цитатних стилова.

Додатна видљивост

Формирана база података, као основа целог *DOISerbia* система, омогућила је да се подаци применом различитих *XML* схема учине доступним и на осталим порталима:

1. TEL – The European Library (<http://www.theeuropeanlibrary.org>),
2. Europeana (<http://www.europeana.eu>),
3. DOAJ – Directory of Open Access Journals (<http://www.doaj.org>).

Преко *DOI* бројева успостављена је и директна веза до пуног текста из секундарних извора: *COBISS.SR*, *Web of Science*, *SCOPUS*, *PubMed*, и слично.

Промењен углед библиотекара

Професионални стандарди и услуге које пружа програм *DOI Serbia* допринео је угледу библиотека и библиотекара у истраживачкој заједници. Библиотека је препозната као део друштва које се променило. То више није само портал до информација, већ и промотер часописа, а тиме и њихових аутора, у представљању резултата⁹.

Искуства спровођења овог програма пренета су колегама како у региону – Словенија, Босна и Херцеговина и Македонија, тако и шире – Украјина, Белорусија и Јерменија.

Позитивно искуство у додели *DOI* бројева чланцима у научним часописима, као и углед који је програм стекао у истраживачкој заједници, биће искоришћен за изградњу осталих портала са научним документима у отвореном приступу. Планирано је да се већ следеће године почне са доделом *DOI* бројева докторским дисертацијама.

ЛИТЕРАТУРА

- CrossRef, *How do CrossRef DOIs work?* http://help.crossref.org/#how_do_dois_work, (преузето 22. 7. 2013)
- Косановић, Биљана. „Координирана набавка иностраних научно-техничких информација у Србији – стање и перспективе“, *Информека*, год. 3, бр. 1–2 (2002): 55–63.
- Morgan, Cliff. “Metadata for STM journal publishers: a review of the current scene”, *Learned Publishing*, vol. 17, no. 1 (2004): 31–37.
- Pauli, Michelle. “doiSerbia: Making Serbia’s scientific journals part of international scientific publishing”, *Open Access Success Story*, (2011), <http://www.oastories.org/2011/09/serbia-repository-doiserbia/> (преузето 23. 7. 2013)
- Popović, Aleksandra, Sanja Antonić и Stela Filipi-Matutinović. “Rapid changes of Serbian scientific journals: Their quality, visibility and role in science locally and globally” У: *E-Science and Information Management*, Third International Symposium on Information Management in a

---

⁹ Michelle Pauli “doiSerbia: Making Serbia’s scientific journals part of international scientific publishing”, *Open Access Success Story*, (2011), <http://www.oastories.org/2011/09/serbia-repository-doiserbia/> (преузето 23. 7. 2013)

Changing World, IMCW 2012, Ankara, Turkey, September 19–21, 2012. Proceedings, Series: Communications in Computer and Information Science, volume 317, Editors: Kurbanoglu, S., Al, U., Erdogan, P.L., Ucak, N. Berlin, Heidelberg: Springer, 2012.

- Tattersall, Andy. “How the web was won... by some”, *Health Information & Libraries Journal*, vol. 28, no. (2011): 226–229.

Biljana Kosanović

National Library of Serbia, Belgrade

biljana@nb.rs

***DOISERBIA*: LIBRARIANS STEP FORWARD TO RESEARCHERS AND PUBLISHERS**

Abstract

Starting from 2005, the National Library of Serbia conducts an intensive program for inclusion of scientific journals published in Serbia in international services. *DOISerbia* is one of those activities and refers to the creation and storage of metadata about the articles in the *CrossRef* system. Assigning *DOI* numbers is the part of publishing process, but in small scientific communities the journal publishers are not professional (for profit) organizations. An additional feature of scientific publishing is that they are always underfunded, and that it is not expected that they independently adjust and adopt new standards and technologies. On the other hand, librarians involved in the metadata creation are required to follow the new services. These were the reasons why we decided to develop this service.

The paper will present:

1. size of the collections (journals, articles),
2. number of links and resolutions,
3. implementation of the pre-print *OnLine-First* option,
4. a measurable increase of journals impact,
5. the relationship of the deposited articles citing the source (forward linking).

One of the conditions was that all the papers must be in Open Access. Our obligation is to regulate the copyright process and to provide the conditions for regular harvesting of metadata (OAI-PMH). In this way all metadata of deposited articles are available through the DOAJ, but also through TEL and Europeana.

DOISerbia project is internationally recognized for its success and the experience gained in the work is sheared with many colleagues in small scientific communities.

Keywords: scientific journals, DOI, Cross-Ref, metadata, Open Access